Ewe

L'**ewe**[3][4] o **ewegbe** és una llengua africana de les llengües kwa parlada pel grup ètnic ewe. És una llengua molt difosa a Ghana i a Togo. A Togo és llengua oficial. S'estima que la parlen entre 3 i 4 milions de persones. Altres denominacions de la llengua que són considerades sinònims complementaris són ebwe, efe, eibe, eue, eve, gbe, krepe, krepi, popo i vhe.[4]

L'ewe és una llengua tonal amb quatre tons diferents possibles; alt (é), baix (è), baix-alt (ě) i alt-baix (ê). El que en termes generals vindrien a ser tons alts, mitjos i baixos, com les llengües gbe.

El seu ordre sintàctic és subjecte-verb-objecte.

Ewe	
Èʋegbe	
Tipus	llengua i llengua viva
Parlants	
principalment a Àfrica subsahariana	
Parlants nadius	2.250.000 a Ghana (2003), 862.000 a Togo (1991).[1] o 5.205.000 (joshuaproject, 536.000 a Nigèria)[2]
Rànquing	104a
Parlat a	Ghana Togo Nigèria
Oficial a	Togo
Autòcton de	Regió del Gran Accra, regió Oriental, regió Volta i Togo
Classificació lingüística	
llengua humana llengües nigerocongoleses llengües congoatlàntiques llengües volta-congoleses llengües kwa llengües gbe	
Característiques	
Sistema d'escriptura	alfabet llatí
Institució de normalització	*Akan Orthography Commitee*
Codis	
ISO 639-1	ee
ISO 639-2	ewe
ISO 639-3	ewe (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=ewe)
Glottolog	ewee1241 (http://glottolog.org/resource/languoid/id/ewee1241)
Ethnologue.com	ewe (http://www.ethnologue.com/language/ewe)
ASCL	9217
IETF	ee

Contingut

Gramàtica

```
L'Alfabet de la Referència Africana(amb el que
s'escriu l'ewe) consta de 34 lletres(a, b, d,
ɖ, dz, e, ɛ, f, φ, g, gb, ɣ, h, i, k, kp, l,
m, n, ɲ, ŋ, o, p, r, s, t, ts, u, v, β, w, x,
y, z) i aquest és una combinació entre l'
Alfabet Fonètic Internacional i l'Alfabet
Llatí.
```

En l'ewe no hi ha contrast entre consonants nasals i orals, així que l'ewe utilitza dos mètodes per diferenciar les vocals nasals; mitjançant l'accent (~) sobre les vocals o emprant la n després de vocal. Els pronoms possesius sempre aniran precedint el substantiu principal, mentres que els adjectius, numerals, les oracions de relatiu i els demostratius sempre van darrere el verb.

Finalment, quan parlem de la gramàtica de l'ewe, hem de parlar de postposicions i pronoms logofòrics. Les postposicions fan la mateixa funció que les nostres preposicions però aquestes van darrere el nom. El pronoms logofòrics, són uns pronoms que s'utilitzen dins d'oracions que estan en discurs indirecte o que reflecteixen el punt de vista, la seva funció és aclarir el sentit de la frase, evitar possibles ambigüitats.

Família lingüística

L'ewe és una llengua kwa, família lingüística que forma part de les llengües Benué-Congo. Concretament, segons l'ethnologue, forma part del grup lingüístic de les llengües gbes.[5] Segons l'ethnologue, hi ha 21 llengües gbe: l'Aguna, l'**ewe**, el gbe, ci, el gbe, xwla oriental, el gbe, gbesi, el gbe, kotafon, el gbe, saxwe, el gbe, waci, el gbe, xwela occidental, el gbe, xwela, el kpessi, sis llengües aja (aja, gbe, ayizo, gbe, defi, gbe, tofin, gbe, weme i gun), dues llengües fons (fon i gbe, maxi) i la llengua gen, considerada l'única llengua mina.[6] Segons el glottolog, és una de les llengües gbes occidentals com el adangbe, l'aguna, el gen, el kpessi i el gbe, wazi.[7]

Població, geolingüística i etnolingüística

Segons el joshuaproject, hi ha 8 grups humans que tenen l'ewe com a primera llengua:[2] els ewes de Benín (139.000), els de Costa d'Ivori (14.000), els de Libèria (24.000), els de Nigèria (536.000), els dels Estats Units (3.200), els de Burkina Faso (34.000), els de Togo (1.477.000), els de Ghana (2.978.000). A més a més, els fon de Togo (61.000) la parlen com a segona llengua.[2]

Segons l'ethnologue, el territori ewe està ubicat als estats de Ghana i de Togo.[8] A Ghana es parla al sud de la Regió Volta, a l'est d'Accra i a la Regió Oriental, a l'oest del llac Volta, a la zona de la ciutat d'Askuma. Segons el mapa lingüístic de Ghana, els ewes viuen a l'oest i sud-oest del llac Volta i al curs inferior del riu Volta. El seu territori fa frontera amb Togo i amb els adangbes a l'oest; amb el mar al sud; amb els ga, els cherepons, els lartehs, els dangmes, els àkans i els gua a l'est; i amb els logbes, els avatimes, els tafi, els nyangbos, els nkonyes, els siwus, els sekpeles i els selees al nord.[9] A Ghana hi viuen gairebé 3 milions d'ewes.[2]

A Togo el territori ewe està a les regions Marítima i dels Altiplans, al sud de la ciutat d'Atakpamé. Les poblacions més destacades ewes de Togo són Kpalimé, Notsé i Tsévié. El territori de parla ewe a Togo està situat al sud-oest del país, a la conca del riu Zio. Aquest territori el comparteixen amb els kabiyès i amb els lames. A l'oest limiten amb Ghana i amb els adangbes i els Bogos; al nord limiten amb els kabiyès, els tems i els ifès; a l'est ho fan amb els aja i els watxis i al sud limiten amb l'oceà Atlàntic.[10] A Togo hi viuen prop d'un milió i mig d'ewes.[2]

Estatus oficial

L'ewe és una llengua nacional de Togo i de Ghana.

Referències

1. ewe a l'ethnologue (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=ewe)
2. «Language: Ewe (http://joshuaproject.net/languages/ewe)». joshuaproject. [Consulta: 7 març 2015].
3. «ewe (http://www.enciclopedia.cat/ec-gec-0231177.xml)». *L'Enciclopèdia.cat*. Barcelona: Grup Enciclopèdia Catalana.

4. «ewe». A: *Diccionari de llengües del món* (http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/130/). Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia, 2015 [Consulta: 13 juliol 2017].
5. «Gbe (http://www.ethnologue.com/subgroups/gbe)». ethnologue. [Consulta: 5 febrer 2015].
6. «Gbe (http://www.ethnologue.com/subgroups/gbe)». ethnologue. [Consulta: 10 febrer 2015].
7. «Language:Aguna (http://glottolog.org/resource/languoid/id/agun1238)». glottolog. [Consulta: 5 febrer 2015].
8. «Ewe, a language of Ghana (http://www.ethnologue.com/language/ewe)». ethnologue. [Consulta: 7 març 2015].
9. «Mapa lingüístic de Ghana (http://www.ethnologue.com/map/GH)». ethnologue. [Consulta: 7 març 2015].
10. «Mapa lingúístic de Togo. Els ewes són el número 36 (http://www.ethnologue.com/map/TG)». ethnologue. [Consulta: 7 març 2015].

Bibliografia

- Ansre, Gilbert (1961) *The Tonal Structure of Ewe*. MA Thesis, Kennedy School of Missions of Hartford Seminary Foundation.
- Amenumey, D.E.K. (2002) Historia del Ewe.
- Ameka, Felix Kofi (2001) 'Ewe'. In Garry and Rubino (eds.), *Fact About the World's Languages: An Encyclopedia of the World's Major Languages, Past and Present*, 207-213. New York/Dublin: The H.W. Wilson Company.
- Clements, George N. (1975) 'The logophoric pronoun in Ewe: Its role in discourse' (http://www.journalofwestafricanlanguages.org/Volume10.aspx), *Journal of West African Languages* 10(2): 141-177
- Collins, Chris. (1993) *Topics in Ewe Syntax*. Doctoral Dissertation, MIT.
- Capo, Hounkpati B.C. (1991) *A Comparative Phonology of Gbe*, Publications in African Languages and Linguistics, 14. Berlin/New York: Foris Publications & Garome, Bénin: Labo Gbe (Int).
- Kluge, Angela (2005) 'Eestudio léxico sincrónico de variedades de la lengua de Gbe: Los efectos de criterios del juicio de semejanzas diferentes' el Descubrimiento 3, 1, 22-53 *Lingüístico*.
- Pasch, Helma (1995) *Kurzgrammatik des Ewe* Köln: Köppe.
- Westermann, Diedrich Hermann (1930) *A Study of the Ewe Language* London: Oxford University Press.

Enllaços externs

- Ewe bàsic per estudiants estrangers (http://www.uni-koeln.de/phil-fak/afrikanistik/down/publikationen/basic_ewe.pdf) *Institut für Afrikanistik der Universität zu Köln*
- http://www.uni-koeln.de/phil-fak/afrikanistik/sprachen/ewe/ Ewe a la Universitat de Colònia (*Institute for African Studies Cologne*)
- Ewe Basic Course (http://www.iu.edu/~celtie/ewe_archive.html#basic=Ewe) per Irene Warburton, Prosper Kpotufe, Roland Glover i Catherine Felten (llibre de text en format digital) a: Indiana University Bloomington's Center for Language Technology and Instructional Enrichment (CELTIE).
- Articles en Ewe (http://www.journalofwestafricanlanguages.org/Ewe.aspx) (*Journal of West African Languages*)

A Wikimedia Commons (https://commons.wikimedia.org/wiki/P%C3%A0gina_principal?uselang=ca) hi ha contingut multimèdia relatiu a: ***Ewe***

http://www.let.leidenuniv.nl/verba-africana/ewe/c-ewe-in-ghana.htm

- *The Ewe language* (http://www.let.leidenuniv.nl/verba-africana/ewe/c-ewe-language.htm) a Verba Africana
- alfabet i pronunciació ewe (http://www.omniglot.com/writing/ewe.htm) web a Omniglot
- Free virtual keyboard for Ewe language (http://www.ghanakeyboards.com/) at GhanaKeyboards.Com
- [1] (http://archive.phonetics.ucla.edu/Language/EWE/EWE.html) Gravacions en ewe.
- kasahorow Gbe(Ewe) Dictionary (http://dictionary.kasahorow.com/all/ee) Glossari Gbe(Ewe)-anglès a internet
- *PanAfriL10n* (http://www.panafril10n.org/wikidoc/pmwiki.php/PanAfrLoc/Gbe)
- Ewe IPA (http://classweb.gmu.edu/accent/nl-ipa/eweipa.html)
- Ewe online grammar (http://ewegbe.net/content/section/1/6/); en francès, sembla ser el text de *Grammaire ev̱e: aide-mémoire des règles d'orthographe de l'ev̱e* (http://openlibrary.org/b/OL2613757M/Grammaire_ev%CC%B3e) de Kofi J. Adzomada, 1980.
